

POSTANOWIENIE

Dnia 11 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło

w sprawie z odwołania A. L. - następcy prawnego zmarłego M. L.
przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie
o wysokość emerytury policyjnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 grudnia 2024 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z dnia 14 września 2023 r., sygn. akt III AUa 1590/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

f.n

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 14 września 2023 r., po rozpoznaniu apelacji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie od wyroku Sądu Okręgowego w Toruniu z 11 sierpnia 2022 r., zmienił zaskarżone orzeczenie w całości w ten sposób, że oddalił odwołanie M. L. od decyzji organu emerytalnego obniżającej wysokość emerytury policyjnej.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej, A. L. (następca prawny M. L.) podniosła zarzuty naruszenia prawa materialnego: (-) art. 13b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu

Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1121; dalej: ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy lub ustawa zaopatrzeniowa), przez jego bezpodstawne zastosowanie i uznanie, że M. L. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, co w konsekwencji skutkowało obniżeniem emerytury policyjnej, do której nabył on wcześniej prawo na podstawie przepisów ustawy; (-) art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej, przez jego bezpodstawne zastosowanie i uznanie, że M. L. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, co w konsekwencji skutkowało obniżeniem emerytury policyjnej, do której nabył on wcześniej prawo na podstawie przepisów ustawy.

Mając na uwadze powyższe zarzuty, skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy oraz zasądzenie od organu emerytalnego zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego, z uwzględnieniem kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Wnosząc o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, skarżąca powołała się na oczywistą zasadność skargi z uwagi na rażące naruszenie prawa materialnego, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 13b ust. 1 oraz art. 15c ust. 1-3 ustawy zaopatrzeniowej, przejawiające się w bezzasadnym uznaniu, że ubezpieczony pełnił służbę na rzecz państwa totalitarnego i w związku z tym istniały podstawy do ponownego ustalenia wysokości świadczenia emerytalnego, jak to uczynił organ rentowy w zaskarżonej decyzji. Zdaniem skarżącej, dla negatywnej oceny charakteru służby jej męża niezbędne było wykazanie konkretnych zdarzeń i okoliczności. Tymczasem rodzaj podejmowanych przez M. L. czynności i ich charakter nie wiązał się z ingerencją w prawa lub wolności człowieka i obywatela. Działania funkcjonariusza nie można uznać za wymierzone w prawa człowieka, opozycję demokratyczną czy inne podmioty podlegające prześladowaniu w okresie rządów komunistycznych w Polsce.

Organ emerytalny nie wniósł odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargi kasacyjne nie kwalifikowały się do przyjęcia celem ich merytorycznego rozpoznania.

Na wstępie warto podkreślić, że Sąd Najwyższy, jako sąd kasacyjny, nie jest sądem powszechnym trzeciej instancji, zaś skarga kasacyjna nie jest środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, a to z uwagi na przeważający w charakterze skargi kasacyjnej element interesu publicznego. Zgodnie z takim modelem skargi kasacyjnej, jej rozpoznanie następuje tylko z przyczyn kwalifikowanych, wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c. W konsekwencji tego, w art. 398⁴ § 2 k.p.c. wśród istotnych wymagań skargi kasacyjnej ustawodawca wymienił obowiązek złożenia wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie. Wymóg ten wiąże się z tzw. przedsądem, polegającym między innymi na możliwości odmowy przez Sąd Najwyższy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), a jego spełnienie powinno przybrać postać wyodrębnionego wyводу prawnego, w którym skarżący wykaże, jakie występujące w sprawie okoliczności pozwalają na uwzględnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jednocześnie uzasadnieniu, dlaczego odpowiadają one ustawowemu katalogowi przesłanek.

Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 k.p.c.). Strona wnosząca skargę kasacyjną powinna zatem sformułować w niej wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania wraz ze stosownym uzasadnieniem. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien zaś wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty prawne świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy.

Powołując się na przesłankę przedsądu, jaką jest oczywista zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035; z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205; z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08, LEX nr 512050). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134). W judykaturze podkreśla się, że przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia. Sam zarzut naruszenia (nawet oczywistego) określonego przepisu (przepisów) nie prowadzi wprost do oceny, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 stycznia 2003 r., I PK 227/02, OSNP 2004 nr 13, poz. 230; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 285/07, LEX nr 442743; z dnia 11 kwietnia 2008 r., I UK 46/08, LEX nr 469185 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 37/08, LEX nr 494133).

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy, wypada stwierdzić, że skarżąca nie wykazała spełnienia powołanej przesłanki przedsądu.

Kluczowe znaczenie dla wyjaśnienia podniesionych przez autora skargi kasacyjnej wątpliwości ma pogląd wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów

Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r., III UZP 1/20 (OSNP 2021 nr 3, poz. 28), zgodnie z którym stwierdzenie pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. nie może być dokonane wyłącznie na podstawie informacji Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kryterium formalnej przynależności do służb), lecz na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka służących reżimowi komunistycznemu (art. 13b ust. 1 w związku z art. 13a ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej). Stąd nie można zaaprobować stanowiska, że w każdym przypadku kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa określone w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej jest spełnione już tylko w przypadku formalnej przynależności do wymienionych w nim służb. Z powyższym poglądem polemizował Sąd Apelacyjny w rozpoznawanej sprawie, jednakże ostatecznie dokonał on zindywidualizowanej oceny zachowań odwołującego się.

Trzeba też zauważyć, że skoro art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej łączy służbę na rzecz totalitarnego państwa z samym podjęciem służby w instytucjach i formacjach w tym przepisie wymienionych, to można przyjąć, że istnieje domniemanie faktyczne (wynikające z informacji o przebiegu służby potwierdzającej służbę w tych jednostkach), że służba w nich była służbą na rzecz totalitarnego państwa.

Wypada zaznaczyć, że zapadły już orzeczenia, w których Sąd Najwyższy przyjmuje, iż w ujęciu "instytucjonalnym" sam fakt pełnienia służby w określonej jednostce może wypełniać kryterium "służby na rzecz totalitarnego państwa", mimo braku po stronie funkcjonariusza indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2023 r., II USKP 120/22, OSNP 2023 nr 9, poz. 104). W wyroku tym podkreślono, że "naruszanie podstawowych praw i wolności człowieka" jest wypadkową działań "instytucjonalnych" oraz "indywidualnych". Wyjaśniono, że "totalitaryzm" jako cecha określonego państwa jest wypadkową indywidualnych działań łamiących podstawowe prawa i wolności, ale również realizuje się w "kooperatywnych działaniach" ludzi skupionych w

instytucjach, których zadaniem jest ograniczanie praw i wolności obywateli. W rezultacie Sąd Najwyższy uznał, że w trakcie kwalifikacji dokonywanej na podstawie art. 13b ust. 1 w związku z art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej nie jest wystarczające podkreślenie, że odwołujący się osobiście nikomu nie szkodził i że nie prowadził sam działalności operacyjnej. Należy bowiem to ustalenie (niekwestionowane w sprawie) skonfrontować ze spojrzeniem "instytucjonalnym", a więc z tym, czym zajmowała się dana jednostka.

Wracając do realiów rozpoznawanej sprawy, należy podkreślić, że zmiana zaskarżonego wyroku wynikała w głównej mierze z odmiennej oceny materiału dowodowego przez Sąd drugiej instancji. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji dopuścił się braku wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, co w efekcie doprowadziło do dowolnej, a nie swobodnej, oceny dowodów przez pominięcie zasad logicznego rozumowania i wiązania faktów w spójną i konsekwentną całość, z uwzględnieniem realiów historycznych umiejscowienia służby odwołującego się w Wydziale III i IV nakierowanym na zwalczanie opozycji demokratycznej, inwigilacji duchownych i blokowaniu powrotu wolnej i niepodległej Polski. O charakterze służby M. L. zaświadczały kolejne awanse wynikające z jego głębokiego zaangażowania ideologicznego oraz efektywnej pracy z osobowymi źródłami informacji - od stanowiska inspektora do naczelnika. O zaangażowaniu w realizację powierzonych zadań inwigilacji środowisk duchownych i opozycyjnych świadczy opinia z dnia 14 czerwca 1982 r. za okres od sierpnia 1981 r., z której wynika posiadanie przez opiniowanego predyspozycji do pracy operacyjnej z klerem, samodzielne kierowanie nową jednostką Wydziału IV przy wykazaniu się przez odwołującego się wyjątkowymi umiejętnościami organizatorskimi i ofiarnością w służbie, zwłaszcza po wprowadzeniu stanu wojennego. Powyższe stanowiło uzasadnienie dla wniosku o przedterminowe mianowanie funkcjonariusza na kolejny stopień oficera MO. We wniosku podkreślono jego dotychczasowe osiągnięcia zawodowe, ofiarność w służbie i aktywność w działalności społeczno-politycznej. Powyższe pozostaje wprost w relacji do uprzedniego wniosku odwołującego się z dnia 10 stycznia 1983 r. o wyrażenie zgody na skierowanie na 5 - miesięczne przeszkolenie specjalne w Wyższej Szkole Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego ZSRR w Moskwie. W opinii

z dnia 11 kwietnia 1989 r. wskazano ponadto, że funkcjonariusz był długoletnim, zaangażowany oficerem SB, w przeszłości prowadzącym a obecnie nadzorującym osobiście i koordynującym realizację spraw operacyjnych wszystkich kategorii, osobiście uczestniczącym w przygotowaniu i realizacji bardziej złożonych przedsięwzięć operacyjnych. Wniosek z 1 grudnia 1989 r. dotyczył mianowania M. L. naczelnikiem Wydziału Inspekcji WUSW w T.. Żadnej z opinii odwołujący się nie zakwestionował, a wiązały się one z jego awansami oraz gratyfikacjami finansowymi.

Przedstawione okoliczności sprawy pozwalają stwierdzić, że w spornym okresie odwołujący się wykonywał czynności związane z funkcjami represyjnymi państwa totalitarnego, a w konsekwencji – uzasadnione było obniżenie jego emerytury policyjnej.

Skoro w świetle powołanych wyżej poglądów judykatury, w ujęciu „instytucyjnym” pełniona przez M. L. służba wypełniała kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” użytego w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej i samoistnie nie wyklucza takiej kwalifikacji niestwierdzenie po stronie odwołującego się indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka, to zaprezentowana przez Sąd Apelacyjny wykładnia powyższych przepisów jest zgodna z linią orzecniczą Sądu Najwyższego.

Podsumowując, godzi się podkreślić dla ugruntowania stanowiska orzeczniczego, że skoro art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej łączy służbę na rzecz totalitarnego państwa z samym podjęciem służby w instytucjach i formacjach w tym przepisie wymienionych, to istnieje domniemanie faktyczne (wynikające z informacji o przebiegu służby potwierdzającej służbę w tych jednostkach), że służba w nich była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Domniemanie to może być obalone w procesie cywilnym. Nie jest jednak tak, że to na organie emerytalnym ciąży obowiązek udowodnienia (art. 6 k.c. w związku z art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.), że dany funkcjonariusz uczestniczył w łamaniu praw człowieka i obywatela. W sytuacji, gdy potwierdzona zostaje służba w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy z o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, ciężar dowodu przechodzi na ubezpieczonego (zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2023 r., II USKP 40/23, LEX nr 3568174).

Z powyższych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

[SOP]

[a.ł.]